

JOHN GRISHAM

— ROMANAS —

SERGĖTOJAI

1 SKYRIUS

Diukas Raselas nekaltas dėl neapsakomai žiauraus nusikaltimo, už kurį jį nuteisė; ir visgi po valandos ir keturiasdešimt keturių minučių jam turi būti įvykdyta mirties bausmė. Kaip visuomet tokiomis siaubingomis naktimis atrodo, kad artėjant paskutiniajai laikrodis tiksi vis greityn. Man teko iškentėti du tokius likusio laiko skaičiavimus kitose valstijose. Vienąkart suskaičiavome iki pat galo, ir mano klientas ištarė paskutinius žodžius. Kitas stebuklingai išsigelbėjo atšaukus bausmės vykdymą.

Šiąnakt sekundės iki galo neištekės, tikrai ne. Gal vieną dieną šios Alabamos įkalinimo įstaigos valdytojai ir galės džiaugtis, kad pagaliau Diukui patiekta paskutinė vakarienė, o po to į ranką įbesta adata, bet ne šiąnakt. Mirtininkų sąrašė jis tik devynerius metus. O šios valstijos vidurkis — penkiolika. Ir dvidešimt pasi- taiko ne taip jau retai. Šiuo metu kažkur po Vienuoliktosios apygardos apeliacinio teismo kabinetus Atlantoje skrajoja apeliacinis skundas, ir kai jis per artimiausią valandą atsidurs ant tinkamo teismo tarnautojo rašomojo stalo, šis mirties bausmės vykdymas bus atidėtas. Diukas grįš į savo vienutės košmarą laukti kitos mirties dienos.

Jis tapo mano klientu prieš ketverius metus. Jam atstovavo gigantiška advokatų kontora iš Čikagos, dirbusi *pro bono** tūkstančius valandų, ir smulki aktyvistų, kovojančių už mirties bausmės panaikinimą, bendrija iš Birmingamo. Prieš ketverius metus, kai įsitikinau, kad Diukas nekaltas, tapau pagrindiniu jo advokatu.

* Pilna lotyniška frazė *pro bono publico* reiškia „viešajam, visuotiniam gėriui“. Teisinėje kalboje *pro bono* reiškia „nemokamai“. (Čia ir toliau vertėjos pastabos.)

Šiuo metu iš viso turiu penkias bylas, ir, bent jau mano nuomone, visose apkaltinamieji nuosprendžiai nepagrįsti.

Mačiau vieną savo klientą mirštant. Tebetikiu, kad jis buvo nekaltas. Tiesiog man nepavyko laiku to įrodyti. Vieno pakanka.

Šiandien jau trečią kartą įžengiu į kalėjimo bloką, kur uždaryti Alabamos mirtininkai, ir sustoju prie įėjimą užtvėrusio metalo detektoriaus. Du prie jo stypsantys susiraukę apsauginiai saugo savo valdas. Vienas laiko rankose segtuvą su gnybtuku ir stebėilija į mane, tarsi nuo pastarojo mano apsilankymo prieš dvi valandas jau būtų pamiršęs mano vardą.

— Postas. Kalenas Postas, — prisistatau tam netikšai. — Pas Diuką Raselą.

Šis atidžiai studijuoja gnybtuku prie segtuvo pritvirtintą lapą popieriaus, tarsi viltusi ten aptikti gyvybiškai svarbią paslaptį, randa, ko ieškojęs, ir makteli galva į plastikinę dėžę ant neilgos konvejerio juostos. Kaip visuomet, įdedu ten savo portfelių ir mobilųjį.

— Laikrodį ir diržą taip pat? — paklusniai teiraujuosi, apsimetęs kvaleliu.

— Ne, — prisiverčia kriuktelėti apsauginis.

Žengiu pro metalo detektorių, aparatas nieko neaptinka. Štai ir vėl beginkliam nekaltųjų gynėjui pavyksta patekti į mirtininkų bloką. Griebiu portfelį, telefoną ir paskui kitą sargybinių seku steriliai švariu koridoriumi prie grotų jo gale. Sargybinis linkteli, pasigirsta klaktelėjimas ir sužvangusios grotos nuslenka į šoną. Mes keliaujame dar vienu koridoriumi, skverbdamiesi gilyn į šį nelemtą pastatą. Pasukę už kampo išvystame kelis vyrus, laukiančius prie plieninių durų be jokio langelio. Keturi uniformuoti, du kostiumuoti. Vienas iš pastarųjų — kalėjimo viršininkas. Jis dėbėteli į mane susirūpinusiu žvilgsniu ir žengia į priekį.

— Ar galime minutėlę pasišnekėti?

— Ne tiek jau daug tų minučių liko, — atsakau.

Pasitraukiame toliau nuo besiklausančių ausų. Kalėjimo viršininkas nėra blogas žmogus, jis tik dirba savo darbą ir dirba

nelabai ilgai, tad jam niekad iki šiol neteko atšaukti bausmės vykdymo. Kita vertus, jis mano priešininkas; kad ir ko jis nori, iš manęs negaus.

Mudu suglaudžiame galvas it du geri bičiuliai. Viršininkas šnabžteli:

— Ir kaip viskas atrodo?

Apsidairau aplink, tarsi mėgindamas perprasti, kas vyksta, ir atsakau:

— Vaje, nė nežinau. Man panašu į pasiruošimą įvykdyti mirties bausmę.

— Liaukis, Postai. Mūsų teisininkai sako, kad neatidės.

— Jūsų teisininkai — visiški neišmanėliai. Mes apie tai jau kalbėjomės.

— Nagi, Postai, kokios galimybės, kad leis vykdyti?

— Penkiasdešimt prie penkiasdešimt, — įvertinu.

Aš meluoju. Toks pareiškimas kalėjimo viršininką suglumina. Jis nežino, ką sakyti.

— Noriu pasimatyti su klientu, — pareiškiu.

— Žinoma, — atsiliepia jis kiek pakeltu tonu, tarsi būtų pyktelėjęs, ir, norėdamas išvengti bet kokių įtarimų bendradarbiaujant su manimi, nuskuta koridoriumi.

Vienas iš apsauginių atidaro duris. Kiti pasitraukia atgal.

Mirtininkų kameroje ant gulto užsimerkęs tįso Diukas. Iškilmių proga taisyklės leidžia bausmės vykdymo belaukiantiems asmenims žiūrėti televizorių, tad nuteistasis gali pasirinkti bet kurį kanalą, tačiau mažo spalvoto aparato garsas išjungtas, o ekrane kažkokia žinių laida smarkiai susirūpinusi gaisrais vakaruose. Artėjanti Diuko paskutinė valanda šalies mastu nėra itin reikšmingas įvykis.

Kiekviena valstija, taikanti mirties bausmę, sukūrė savo kvailus ritualus, kad paskyrus bausmės vykdymą kuo labiau visus įaudrintų. Čia, Alabamoje, pasmerktajam leidžiama susitikti ir nevaržomai bendrauti su artimaisiais; tam skirta erdvi lankymo patalpa. Dešimtą vakaro nelaimėlį perkelia į mirtininkų kamerą

greta mirties kambario, kur nuteistasis ir bus nužudytas. Su juo leidžiama sėdėti tik dvasininkui ir advokatui, niekam kitam. Paskutinę vakarienę, kuriai galima užsisakyti, ko tik širdis geidžia, išskyrus alkoholį, patiekia maždaug pusę vienuoliktos.

— Kaip laikais? — klausiu, ir mano klientas atsisėdęs nusišypso.

— Tiesiog nuostabiai. Yra žinių?

— Kol kas ne, bet aš vis dar tikiuosi. Manau, netrukus paaiškės.

Diukas — trisdešimt aštuonerių baltasis. Iki areštuojant už išprievartavimą ir nužudymą jo nusižengimų sąrašė buvo du vairavimo apsvaigus atvejai ir kelios nuobaudos už greičio viršijimą. Jokių įrašų apie smurtinius nusikaltimus. Jaunystėje jis mėgo linksmintis, buvo nemenkas triukšmadarys, tačiau devyneri metai vienutėje gerokai jį apramino. Mano tikslas — Diuką išlaisvinti. Šiuo metu tai atrodo nepasiekiamą svajonę.

Paimu nuotolinio valdymo pultelį ir perjungiu vieną iš Birminghamo kanalų, bet garsą palieku išjungtą.

— Atrodai siaubingai ramus, — taria Diukas.

— O ko man nervintis? Man tai tikrai negresia adata.

— Koks tu šmaikštuolis, Postai.

— Atsipalaiduok, Diukai.

— Atsipalaiduoti?

Jis švysteli kojas per gulto kraštą ir vėl nusišypso. Iš tikrųjų atrodo gerokai atsipalaidavęs, juolab atsižvelgiant į aplinkybes. Diukas nusijuokia ir sako:

— Prisimeni Lakį Skeltoną?

— Ne.

— Jį nugalabijo maždaug prieš penkerius metus, bet prieš tai jis gavo tris paskutines vakarienes. Triskart buvo atsidūręs šioje kameroje, ir tik tada jam sustūmė dozė. Užsisakydavo picą su dešrelėmis ir vyšninės kolas.

— O tu ką užsisakei?

— Jautienos kepsnį su gruzdintomis bulvytėmis ir šešių alaus skardinių pakuotę.

— Alaus labai nesitikėčiau.

— Ištrauksi mane iš čia, Postai?

— Šiąnakt į laisvę dar neišeisi, bet aš stengiuosi.

— Jei kada nors išeisiu, varysiu tiesiai į barą ir gersiu šaltą alų iki sąmonės netekimo.

— Aš varysiu su tavim. Štai ir gubernatorius.

Jis pasirodo ekrane, ir aš įjungiu garsą. Gubernatorius stovi priešais mikrofonų užtvarą, į akis plieskiant kamerų šviesoms. Tamsus kostiumas, kaklaraistis su įmantriai išraitytu indišku raštu, balti marškiniai, kiekvienas dažytas plaukas kruopščiai prilipdytas žele. Vaikščiojanti rinkimų kampanijos reklama. Nutaisęs ganėtinai prislėgtą veidą, jis prabyla:

— Nuosekliai peržiūrėjau pono Raselo bylą ir išsamiai aptariau ją su savo patarėjais. Taip pat susitikau su Emilijos Brun, pono Raselo aukos, šeima. Jos artimieji griežtai pasisako prieš malonės suteikimą. Apsvarstęs visus šios bylos aspektus, nusprendžiau neatleisti nuteistojo nuo bausmės. Teismo nutartis dėl bausmės vykdymo lieka galioti, egzekucija turi būti atlikta. Kalbu valstijos žmonių vardu. Pono Raselo malonės prašymas atmetamas.

Paskelbęs šį pranešimą kiek įstengdamas jausmingiau, gubernatorius nusilenkia ir lėtai pasitraukia nuo kamerų. Didysis pasirodymas baigtas. Elvis jau išėjo iš pastato*. Prieš tris dienas jis šiaip taip rado laiko su manimi susitikti ir skyrė man penkiolika minučių, o po to mūsų *privatų* pasimatymą aptarė su savo mėgstamiausiais žurnalistais.

Jei gubernatorius iš tikrųjų būtų nuosekliai peržiūrėjęs bylą,

* Frazė „Elvis jau išėjo iš pastato“ (angl. *Elvis has left the building*) buvo naudojama Elvio Preslio koncerto pabaigoje ir skirta gerbėjams, besitikintiems koncerto tęsinio ar pakartojimų; taip būdavo pranešama, kad žmonės nebelauktų ir imtų skirstytis. Dabar ši frazė vartojama perkeltine prasme, reiškiančia, jog asmuo pasitraukė, išėjo ar kažkaip užbaigė tam tikrą situaciją (pvz., diskusiją ar ginčą).

žinotų, jog Diukas Raselas visiškai nesusijęs su Emilijos Brun išprievartavimu ir nužudymu prieš vienuolika metų.

Vėl išjungiu garsą.

— Nė kiek nenustebino, — pareiškiu.

— Ar jis yra kam nors suteikęs malonę? — susidomi Diukas.

— Aišku, kad ne.

Pasigirsta garsus beldimas, ir durys atsilapoja. Pasirodo du prižiūrėtojai, vienas stumia vežimėlį su paskutine vakariene. Palieka jį kameros viduryje, ir abu išnyksta. Diukas spokso į kepsnį su bulvytėmis ir gan kuklią riekelę šokoladinio pyrago.

— Alaus neatnešė, — pastebi.

— Mėgaukis arbata su ledukais.

Jis sėdi ant gulto ir valgo. Maistas kvėpia labai gardžiai. Stai ga man topteli, kad nevalgiau mažiausiai dvidešimt keturias valandas.

— Nori bulvyčių? — siūlo Diukas.

— Ne, ačiū.

— Vis tiek visko nesuvalgysiu. Kažkodėl neturiu apetito.

— Kaip praėjo susitikimas su mama?

Diukas į burną susikemša nemažą gabalą kepsnio ir palengva kramto.

— Šiaip sau. Kaip ir buvo galima tikėtis. Ašarų upeliai. Tiesą sakant, buvo siaubinga.

Mano kišenėje suvibruoja telefonas. Čiumpu jį, pažiūriu, kas skambina, ir ištariu:

— Na va.

Nusišypsau Diukui, pakeliu ragelį ir pasisveikinu.

Skambina Vienuoliktosios apygardos apeliacinio teismo teisininkas, kurį neblogai pažįstu. Jis man praneša, kad jo viršininkas ką tik pasirašė nutartį dėl bausmės vykdymo atidėjimo tuo pagrindu, jog reikia laiko nustatyti, ar nebuvo pažeista Diuko Raselo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Klausiu, kada ši nutartis bus paskelbta. Teisininkas atsako, jog tučtuojau.

Pažiūriu į savo klientą.

— Turi atidėjimą. Šiąnakt adatos negausi. Kiek užtruksi, kol pabaigsi kepsnį?

— Penkias minutes, — atsako jis išsišiepęs ir atsipjauna galbą mėsos.

— Ar gali luktelėti dar dešimt minučių? — paprašau teisininko. — Mano klientas norėtų pabaigti paskutinę vakarienę.

Mudu truputį pasiderame, ir teisininkas sutinka palaukti septynias minutes. Padėkoju, padedu ragelį ir surenku kitą numerį.

— Valgyk greitai, — paraginu Diuką.

Jam staiga atsirado apetitas. Laimingas it paršelis prie lovio Diukas lapnoja vakarienę.

Už neteisingą Diuko nuosprendį turime būti dėkingi mažo miestelio prokurorui vardu Čadas Folraitas. Šiuo metu jis nekantrauja kalėjimo administracijos pastate už pusės mylios, nusiteikęs didingiausiajam savo karjeros įvykiui. Prokuroras mano, kad pusę dvylikos kartu su Brun šeima ir vietos šerifu jis sės į kalėjimo vaną, kuris pristatys visus čionai, į mirtininkų bloką, o tuomet juos nuves į ankštą patalpą su dideliu užuolaida užtrauktu langu. Čia visi patogiai įsitaisys ir, kaip tikisi Čadas, lauks, kol Diukas su įbestomis rankose adatomis bus pririštas prie neštuvų su ratukais, o tada dramatiškai pakils užuolaida.

Niekuomet prokuroras nejaučia tokio laimėjimo virpulio ir tokio pasitenkinimo, kaip stebėdamas jo pastangomis nuteisto nusikaltėlio egzekuciją.

Tačiau Čadui neteks pasimėgauti. Surenku jo numerį, jis tuoj pat atsiliepia.

— Čia Postas, — prisistatau. — Blogos naujienos iš mirtininkų bloko. Vienuoliktoji apygarda ką tik atidėjo vykdymą. Regis, tau teks sprukti atgal į Veroną pabrūkus uodegą.

Jis bando kažką sakyti, užsikerta, galiausiai išlemena:

— Kas per velnias?

— Taip, Čadai, gerai išgirdai. Tavo sukurpti kaltinimai bliūkšta. Daugiau niekuomet neatsidursi taip arti Diuko gerklės, o, turiu

pripažinti, beveik buvai ją sugriebęs. Vienuoliktoji apygarda suabejojo dėl tokio nieko kaip pažeista teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, tad siunčia nagrinėti iš naujo. Viskas baigta, Čadai. Apgailestauju, kad teko sugadinti tokią svarbią tavo gyvenimo akimirką.

— Turbūt juokauji, Postai?

— O, taip, mirtininkų bloke visi leipsta iš juoko. Tamsta prisilinksminai šiandien bendraudamas su žurnalistais, tai še tau dar vieną linksmą žinią.

Niekinu tą vyruką, ir tai dar labai švelniai pasakyta.

Baigiu pokalbį ir pažvelgiu į puotaujantį Diuką.

— Gal gali paskambinti mano motinai? — klausia jis pilna burna.

— Ne. Čia leidžiama skambinti tiktai teisininkams, bet ji ir taip tuoj sužinos. Paskubėk.

Diukas užgeria kepsnį arbata ir puola prie šokoladinio pyrago. Paimu nuotolinio valdymo pultelį ir įjungiu garsą. Diukas grando lėkštę, tuo tarpu ekrane pasirodo vos kvapą atgaunantis reporteris, stoviniuojantis kažkur kalėjimo teritorijoje, ir užsikirsdamas praneša, kad prašymas atidėti bausmės vykdymą patenkintas. Jis atrodo apstulbęs ir sutrikęs, jam už nugaros kyla sumaištis.

Po kelių sekundžių į duris pabeldžia. Įeina kalėjimo prižiūrėtojas. Jis dirsteli į televizorių ir sako:

— Tai jau girdėjot?

— Taip, viršininke, atsiprašom, kad sugadinom linksmybes. Liepkit savo vaikinams atsitraukti ir, prašyčiau, iškvieskite man vaną.

Diukas rankove nusišluosto burną, nusijuokia ir mesteli:

— Atrodot baisiai nusivylęs, viršininke.

— Ne, iš tikro man net palengvėjo, — atsiliepia šis, bet jo veidas byloja ką kita.

Kalėjimo viršininkas taip pat kone visą dieną kalbėjo su žurnalistais, mėgaudamasis filmavimo kamerų šviesomis. Bet štai staiga it regbio žaidėjas su kamuoliu, išvengęs visų į jį besikėsiančių gynėjų, suklumpa prie pat įvarčio linijos.

— Varau iš čia, — sakau kratydamas Diuko ranką.

— Dėkui, Postai, — dėkoja jis.

— Susisieksim.

Eidamas prie durų dar tarsteliu viršininkui:

— Perduokit linkėjimus gubernatoriui.

Mane palydi iš pastato. Lauke plaučiai prisipildo šalto oro, ir aš pažvalėju. Prižiūrėtojas palydi mane prie skiriamaisiais ženklais nepažymėto kalėjimo vano ir, man įlipus, užtrenkia dureles.

— Prie pagrindinių vartų, — nurodau vairuotojui.

Važiuojant per išsikėtojusio Holmano kalėjimo teritoriją, staiga pasijuntu baisiai nuvargęs ir išbadėjęs. Bet užplūsta ir palengvėjimas. Užsimerkiu, imu giliai kvėpuoti ir džiaugiuosi įvyksiu stebuklu. Diukas dar išvys dienos šviesą. Išgelbėjau jam gyvybę kuriam laikui. Prireiks dar vieno stebuklo, kad jis išeitų į laisvę.

Dėl priežasčių, žinomų tik kalėjimo vadovybei, kaliniai pastarąsias penkias valandas praleido užrakinti savo kamerose, tarsi baiminantis, jog įpykę šios įstaigos įnamiai organizuos kažką panašaus į Bastilijos užėmimą ir šturmuos mirtininkų bloką, kad išgelbėtų Diuką. Dabar izoliavimo valandos atšaukiamos, jaudulys slopsta, papildomos tvarkos palaikymo pajėgos traukiasi, o aš tenoriu kuo greičiau iš čia ištrukti. Automobilį palikau nedidėlyje aikštelėje netoli pagrindinių vartų. Joje televizijos filmavimo grupės ardo aparatūrą, rengdamosi namo. Padėkojęs vairuotojui, sėdu į savo nediduką miesto visureigį fordą ir skubiai nurūkstu. Pavažiavęs greitkelio dvi mylias, sustoju prie uždaryto prekybos centro paskambinti.

Jo vardas Markas Karteris. Baltasis, trisdešimt trejų, gyvena mažame nuomojamame namuke Beiliso miestelyje, per dešimt mylių nuo Veronos. Byloje turiu to namo ir jo pikapo, ir dabartinės sugyventinės nuotraukas. Prieš vienuolika metų Karteris išprievartavo ir nužudė Emiliją Brun. Man belieka tai įrodyti.

Naudojuosi vienkartinio telefonu. Surenku jo mobiliojo numerį — numerį, kurio neturėčiau turėti. Po penkių signalų išgirstu:

— Klausau.

— Čia Markas Karteris?

— O kas klausia?

— Tu manęs nepažįsti, Karteri. Skambinu iš kalėjimo. Diukui Raselui bausmė atidėta. Taigi, apgailestaudamas pranešu, kad byla tebegyvuoja. Ar žiūri televizorių?

— Kas čia skambina?!

— Žinau, kad žiūri, Karteri, sėdi išdrėbęs storą šikną su savo stora mergina ir karštai meldiesi, kad tik valstija pagaliau nužudytų Diuką už tavo nusikaltimą. Tu šiukšlė, Karteri. Nori pamatyti nekaltą žmogų mirštant už tai, ką padarei. Tu bailys.

— Gal išdrįsi pasakyti tai man į akis?

— Taip, Karteri, išdrįsiu, vieną gražią dieną teismo salėje. Rasiu įrodymų, ir neilgtrukus Diukas išeis į laisvę. O tu užimsi jo vietą. Tuoju mūsų keliai susikirs, Karteri.

Užbaigiu pokalbį jam nespėjus nieko daugiau pasakyti.

2 SKYRIUS

Kadangi benzinai šiek tiek pigesnis nei prastas motelis, daugybę valandų praleidžiu tiesiog važiuodamas vienas tamsiais nakties keliais. Visuomet žadu sau išsimiegoti kada nors vėliau, tarsi iš tikro po dienos kitos manęs lauktų atokvėpis ir miegas, trunkantis parų paras. Tačiau tiesa tokia, kad aš dažnai nusnaudžiu, bet miegu mažai, ir panašu, kad tai nesikeis. Mat užsiverčiau ant pečių sunkią nekaltųjų, pūvančių kalėjime, kol tikrieji prievartautojai ir žudikai vaikšto laisvi, gynimo našta.

Diuką Raselą nuteisė atkampiam provincijos miestelyje. Pusei prisiekusiųjų net skaityti sunkiai sekėsi, tad juos lengvai suvedžiojo du pasipūtę Čado Folrait'o iškviesti liudyti žmogeliai, apsimentantys ekspertais. Vienas jų buvo dantistas pensininkas iš mažo miestuko Vajominge. Kaip jis atsidūrė Alabamoje, Veronoje, — jau kitas klausimas. Vilkėdamas dailiai gulinčiu kostiumu, rimtai ir iškilmingai, negailėdamas įmantrių žodžių, jis aiškino, kad trys randai ant Emilijos Brun rankų atsirado nuo Diuko dantų. Tas klounas užsidirba pragyvenimui važinėdamas po šalį ir liudydamas teismuose, visuomet kaltintojų pusėje ir tik už gražią sumelę. Jo iškrypėliška nuomone, prievartavimą galima laikyti žiauriu tik tuomet, jei užpuolikas sukandžioja auką taip stipriai, jog lieka žymės.

Tokią absurdišką, niekuo nepagrįstą dantisto liudijimą galima buvo lengvai nuginkčyti per kryžminę apklausą, bet Diuko advokatas, matyt, buvo girtas arba snūduriavo.

Antrasis vadinamasis ekspertas, dirbantis valstijos teismo ekspertizės laboratorijoje ir atliekantis plaukų tyrimus, įtikino prisiekusiuosius, jog septyni gaktos plaukai, rasti ant Emilijos

kūno, priklausė Diukui. Iš tikrųjų nepriklausė. Greičiausiai priklausė Markui Karteriui, bet to mes nežinome. Kol kas. Vietinių tyrėjų dundukų Karteris kaip įtariamasis per daug nesudomino, nors būtent šį vyrą paskutinį matė su Emilija naktį, kai ji dingo.

Dauguma praprususių teisėjų įkandimo žymių ir plaukų analizę pripažįsta nepatikimais įrodymais, gautais iš nerimtos ir nuolat besikeičiančios tyrimų srities, kurią advokatai gynėjai pašaipiai vadina „šlamšt moksliai“. Vienas Dievas nežino, kiek nekaltų žmonių ilgus metus sėdi už grotų vien dėl neišmanėlių ekspertų ir jų nepagrįstų neva kaltę įrodančių teorijų.

Bet kuris save gerbiantis advokatas būtų neblogai pasilinksminęs su tais dviem ekspertais per kryžminę apklausą, tačiau Diuko gynėjas nebuvo vertas nė tų 3 000 dolerių, kuriuos jam sumokėjo valstija. Jis nebuvo vertas nė cento. Tas žmogus beveik neturėjo baudžiamųjų bylų patirties, per teismo posėdžius dvokė alkoholiu, ateidavo tragiškai nepasiruošęs, tikėjo savo kliento kaltumu, per vienus metus po teismo buvo triskart nubaustas už vairavimą išgėrus, išmestas iš advokatūros ir galiausiai mirė nuo cirozės.

O aš dabar turiu po gabalėlį surankioti bylą iš naujo ir pasiekti teisingumą. Bet juk niekas man prievarta nepriskyrė šios bylos. Kaip visuomet, ėmiausi savo noru.

Automagistrale lekiu į Montgomerį, jis už pustrėčios valandos kelio, tad turiu laiko kurpti planus ir strategijas. Jei ir apsistočiau motelyje, vis tiek neužmigčiau. Mane užvedė tas paskutinės minutės stebuklas, kurį pavyko ištraukti tarsi triušį iš skrybėlės. Nusiunčiu žinutę teisininkui į Atlantą, dar kartą padėkoju. Tada parašau savo bosei, kuri šiuo metu, labai tikiuosi, miega.

Jos vardas Vikė Gurli. Paprastai ji dirba mūsų nedidelės organizacijos biure senojoje Savanos miesto dalyje. Tai ji savo lėšomis prieš dvylika metų įkūrė Sergėtojų draugiją. Vikė — atsidavusi krikščionė, kuri savo veiklą laiko pašaukimu, atrastu Evangelijoje. Jėzus liepė nepamiršti kalinių. Mano bosė gal ir nedaug laiko praleidžia įkalinimo įstaigose su nuteistaisiais, bet užtat dirba po

penkiolika valandų per parą, stengdamasi išlaisvinti nekaltus. Kadaiše ji buvo viena iš prisiekusiųjų, kurie pripažino jaunuolį kaltu dėl nužudymo ir pasmerkė myriop. Po dvejų metų paaiškėjo, kad nuosprendis buvęs neteisingas. Pasirodo, prokuroras nuspėjo išteisinančius įrodymus ir iš kalėjime sėdinčio skundiko išgavo melagingą liudijimą. Policija pakišo įkalčius ir melavo prisiekusiesiems. Kai DNR tyrimas nustatė tikrąjį žudiką, Vikė pardavė sūnėnams savo grindų dangos verslą, o už gautus pinigus įsteigė Sergėtojų draugiją.

Aš buvau pirmasis jos darbuotojas. Po to atsirado dar vienas — laisvai samdomas keturiasdešimt penkerių metų juodaodis vyrukas vardu Fransua Tatumas. Dar būdamas paauglys jis suprato, kad Džordžijos provincijoje gyvenimas bus lengvesnis, jei pasivadins Frenkiu, o ne Fransua. Regis, jo motina turėjo haitiečių kraujo ir davė vaikams prancūziškus vardus, visiškai neįprastus atokiame angliškai kalbančiame šalies kampelyje.

Frenkis buvo pirmasis, kurį išlaisvinau. Kai susipažinome, jis sėdėjo Džordžijos kalėjime, jam buvo skirtas laisvės atėmimas iki gyvos galvos už kažkieno kito įvykdytą žmogžudystę. Aš tuo metu tarnavau pastoriumi mažoje episkopalinėje Savanos bažnytelėje. Kalėjime rengdavome pamaldas, per jas ir sutikau Frenkį. Jis kaip apsėstas nekalbėjo apie nieką daugiau, tik apie savo nekaltumą. Buvo protingas, apsišvietęs ir perskaitęs galybę teisinių knygų. Po dviejų pokalbių jis mane įtikino.

Nuo pat savo teisininko karjeros pradžios gyniau žmones, kurie neišgalėdavo pasisamdyti advokato. Jų buvo šimtai. Netrukus atbukau ir visus ėmiau laikyti kaltais. Nestabtelėdavau susimąstyti apie neteisingai nuteistų žmonių kančias. Frenkis tai pakeitė. Visa galva pasinėriau į jo bylos tyrimą ir tuoj supratau, kad galiu įrodyti jo nekaltumą. Tuomet sutikau Vikę, ir ji pasiūlė man darbą, atlygis už kurį buvo dar mažesnis nei už pastoriaus tarnystę. Ir tebėra.

Taip Fransua Tatumas tapo pirmuoju Sergėtojų draugijos klientu. Per keturiolika už grotų praleistų metų jis liko vienas

kaip pirštas: apleistas artimųjų, pamirštas draugų. Minėtoji motina jį dar vaiką kartu su broliais ir seserimis numetė prie tetos slenksčio, ir niekas jos daugiau nebematė. Tėvo Frenkis nepažinojo. Kai susipažinome kalėjime, tapau pirmuoju jo lankytoju po dvylikos metų. Ši uždaryto, vienišo žmogaus istorija skamba siaubingai, visgi po tamsos švystelėjo ir šioks toks saulės spindulėlis. Nuosprendį panaikinus, Frenkį paleido į laisvę su solidžia kompensacija iš Džordžijos valstijos ir jį uždariusių pareigūnų. Neturėdamas nei šeimos, nei draugų, kurie užuodę pinigus sekio-tų paskui jį tarsi šunys, Frenkis įsigudrino gyventi nepagaunamas lyg vaiduoklis. Jis įsigijo mažą butuką Atlantoje, Čatanugoje nu-mojasi pašto dėžutę ir daugiausia laiko praleidžia keliaudamas automobiliu bei mėgaudamasis atviromis erdvėmis. Savo pinigus išslapstė visokiausiuose pietinių valstijų bankuose taip, kad, ko gero, niekas jų neatkapstytų. Vengia leisti į draugystes ar arti-mus santykius, nes iki šiol nuo jų likdavo tik randai širdyje. Be to, Frenkis nuolat baiminasi, kad kas nors ims gvieštis jo pinigų.

Jis pasitiki tik manimi, niekuo kitu. Kai pagaliau baigėsi jo teismai ir buvo galutinai išspręstas kompensacijos klausimas, Frenkis pasiūlė man dosnų atlygį. Aš atsisakiau. Jis užsidirbo kiekvieną centą iš tos krūvos pinigų savo kančiomis kalėjime. Kai sutikau dirbti „Sergėtojams“, priėmiau neturto įžadus. Jei mano klientai sugeba išgyventi už maistui skirtus du dolerius per dieną, aš galiu bent pasistengti kiek įmanoma labiau taupyti.

Į rytus nuo Montgomerio, netoli Taskigio, įsuku į sunkiųjų automobilių aikštelę. Dar neprašvito, nėra nė šešių. Dideliame žvyruotame sklype vienas prie kito susispaudę parpia vilkikai ir sunkvežimiai; jų vairuotojai tuo tarpu arba miega, arba pusryčiauja. Kavinė vos spėja suktis, aptarnaudama klientus. Įeinu ir kone apsvaigstu nuo tiršto kepamos šoninės ir dešrelių kvapo. Gale kažkas mojuoja. Tai Frenkis, užėmęs staliuką.

Kadangi esame kaimiškoje Alabamos vietovėje, pasisveiki-name tik padoriu rankos paspaudimu, o ne apsikabinimu, kurį gal šiaip jau rinktumėmės. Du vyrai, baltasis ir juodukas, besiglė-

besčiuojantys sunkvežimių vairuotojų prisigrūdusioje kavinėje, ko gero, pritrauktų kelis žvilgsnius. Nors mums ir nelabai rūpi. Frenkis turi daugiau pinigų nei visi šie vyrukai kartu sudėjus ir tebėra lieknas bei vikrus dar nuo kalėjimo dienų. Pats jis nepradedą muštynių, o kitus atbaido nuo Frenkio sklindantis atsainumas ir pasitikėjimas savimi.

— Sveikinu, — sako jis. — Vos per plauką.

— Diukas kaip tik buvo pradėjęs savo paskutinę vakarienę, kai paskambino. Teko sukimšti paskubomis.

— Bet atrodei toks įsitikinęs ir ramus.

— Apsimetinėjau. Rimti ir patyrę advokatai taip jau įpratę. O viduje viskas virte virė.

— Jei jau užsiminei — turbūt esi išbadėjęs?

— Taip. Išvažiavęs iš kalėjimo, paskambinau Karteriui. Nesusilaikiau.

Frenkio antakiai nežymiai susiraukia.

— Ką gi, matyt, labai reikėjo, — sako jis.

— Nelabai. Tiesiog buvau toks perpykęs, kad negalėjau nepaskambinti. Juk tas šmikis sėdėjo ant sofos ir skaičiavo minutes, likusias iki adatos įbedimo. Tik įsivaizduok, esi tikrasis žudikas ir patyliukais džiūgauji per kažkieno kito egzekuciją, stebuklingai atsidūręs užribyje! Turime jį pričiupti, Frenki.

— Ir pričiupsim.

Prie staliuko išdygsta padavėja. Užsisakau kiaušinių ir kavos. Frenkis pageidauja blynų ir dešrelės.

Su mano bylomis jis susipažinęs taip pat gerai, kaip ir aš pats. Perskaito kiekvieną dokumentą, santrauką, raportą, teismo posėdžio protokolą. Frenkiui patinka atsidurti tokiose vietose kaip Verona Alabamoje, kur niekas nėra jo matęs, ir pernelyg nekrinant į akis rinkti informaciją. Jis nepažįsta baimės; kita vertus, niekuomet nerizikuoja, nes nenori būti pagautas. Jo naujasis gyvenimas puikus, o laisvė itin saldi žmogui, taip ilgai kentėjusiam be jos.

— Turime gauti Karterio DNR, — sakau. — Bet koku būdu.

— Žinau, žinau. To ir ėmiausi. Tau reikia pailsėti, bosc.

— Taip, taip, reikia. Tai va, mes puikiai žinome, kad būdamas advokatu negaliu gauti jo DNR neteisėtais būdais.

— Užtat aš galiu, ar ne? — nusišypso Frenkis ir gurkšteli kavos.

Padavėja atneša kavos ir man, pripila puodelį.

— Turbūt. Gal vėliau tai aptarkime. Artimiausias kelias savaites jis bus įbaugintas mano skambučio. Ir gerai. Kada nors vis tiek suklys, o mes tik to ir telauksim.

— Kur dabar trauksi?

— Į Savaną. Pabūsiu porą dienų, tada važiuosiu į Floridą.

— Į Floridą? Į Sibruką?

— Taip, į Sibruką. Nusprendžiau imtis tos bylos.

Frenkio veidas niekuomet nieko per daug neišduoda. Jis retai mirksi. Balsą išlaiko lygų ir ramų, pasveria kiekvieną žodį. Norint išgyventi kalėjime, reikia būti neperprantamam. Be to, ir užsitęsusi vienatvė išmoko santūrumo.

— Tikrai? — klausia jis, akivaizdžiai abejodamas dėl Sibruko.

— Jis nekaltas, Frenki. Ir neturi advokato.

Atnešamos lėkštės su mūsų užsisakytais patiekalais, ir kurių laiką mudu užsiėmę tepame sviestą, pilame sirupo, krečiame aštraus padažo.

Sibruko byla mūsų biure atsidūrė beveik prieš trejus metus, ir nuo tada mes, visi bendradarbiai, diskutuojame, ar jos imtis. Tai nieko neįprasto. Nereikėtų stebėtis, kad Sergėtojų draugija užtvindyta laiškais iš kalinių penkiasdešimtyje valstijų, kurie visi prisiekinėja esantys nekalti. Didžioji dauguma, žinoma, meluoja, tad mes vis tikriname ir tikriname, ir renkamės, ir kuo atidžiausiai tiriname, ir imamės tik tų, kurių argumentai dėl nekaltumo patys stipriausi. Ir vis tiek kartais klystame.

— Man rodos, gali būti pavojinga, — prataria Frenkis.

— Žinau. Bet mes jau taip ilgai mėtėm šią bylą it karštą bulvę. O tas vyrukas tuo tarpu vietoje kažko kito skaičiuoja dienas už grotų.

Frenkis ilgai žiaumoja blynus, vos vos linkteli. Vis dar abejoja.

— Ar mes kada bėgom nuo geros kovos, Frenki? — klausiu.

— Gal kaip tik šįkart turėtume pabėgti? Juk tu kasdien atsisakai bylų, teisingai? Gal šioji pavojaingesnė nei visos kitos? Dievaži, juk yra pakankamai potencialių klientų.

— Praskyдай?

— Ne. Tik nenoriu, kad nukentėtum. Manęs niekas nepastebi, Kalenai. Aš gyvenu ir dirbuojuosi šešėliuose. Tai tavo vardas ant visų skundų ir prašymų. Knaisiodamasis po tokią siaubingą vietą kaip Sibrukas gali netyčia užkliudyti pavojingus veikėjus.

Aš nusišypsau ir atkertu:

— Jau vien dėl to verta pabandyti.

Kai išeiname iš kavinės, saulė jau pakilusi. Automobilių aikštelėje deramai, vyriškai apsikabiname ir atsisveikiname. Neturiu supratimo, kur patrauks Frenkis, tačiau tai ir džiugina. Jis kasryt prabunda laisvas, dėkingas Dievui už tokią sėkmę, sėda į naujausio modelio dvidurį pikapą ir važiuoja, kur akys veda.

Jo laisvė įkvepia man jėgų ir verčia judėti į priekį. Jei ne Sergetojų draugija, jis vis dar pūtų cypėje.